

УДК [271(477.83):262.15(092)Ломиковський П.]¹1675/1725

Володимир ГЩИНСЬКИЙ

**Отець Партеній Ломиковський,
монах, василіянин, дипломат, меценат**

Проаналізовано життя та діяльність найбільш відомого ігумена Підгорецького василіяньського монастиря в останній чверті XVII ст. – першій чверті XVIII ст. о. Партенія Ломиковського (Чин св. Василя Великого). З його іменем пов'язані найбільш значущі сторінки історії цього монастиря – добре відомі в краю і далеко за його межами чернечої обителі, оповитої славою княжого походження.

Ключові слова: Василіяньський Чин, церква, Підгорецький монастир, чудотворна ікона Пресвятої Богородиці, ігумен, літопис

Volodymyr Gishchiynskyi

Father Parthenius Lomykowski, monk, Basilian, diplomat, philanthropist

The life and activity of Parthenius of Lomykowski (OSBM), the most famous abbot of Pidhirtsi Basilian monastery in the last quarter of the 17th century – the first quarter of the 18th century are considered. The most significant pages in the history of this monastery are connected with his name – a well-known monastic abode in the region and far beyond, shrouded in the glory of princely origin..

Keywords: Basilian Order, church, Pidhirtsi monastery, miraculous icon of the Blessed Virgin, abbot, chronicle

У статті розкрито життя та діяльність о. Партенія Ломиковського (Чин св. Василя Великого), з іменем якого пов'язані значущі сторінки Підгорецької василіяньської чернечої обителі, що здавна звалася Пліснеською.

Найвідомішим ігуменом Підгорецького василіяньського монастиря в останній чверті XVII ст. – першій чверті XVIII ст. був о. Партеній Ломиковський.

Народився Партеній Павло Ломиковський 23 червня 1659 р. в с. Чишки, що біля Олеська, в шляхетській родині, яка належала до давнього роду. Про те, що шляхетський рід Ломиковських має давнє походження, підтверджує гербова книга шляхти Речі Посполитої [27, s. 354].

На шлях богопосвяченого життя Павло Ломиковський став у 1677 р. у Підгорецькому монастирі, що здавна звався Пліснеським, на свято Благовіщення Пресвятої Богородиці. У монастирському літописі – “Синописі” записано: “...юнак іменем Павло Ломиковський, син шляхетних батьків здавна знатного походження, із села Чишки з-під міста Олеська, прийняв чернечий постриг від ігумена старця Созонта дня 25 березня 1677 року і названий був у чернечім чині Партеній, маючи поручника собі в Дусі Святім отця чесного Фому” [4, с. 38–43; 13, с. 23; 24, с. 24]. “Коли минуло трохи часу ... з певної монастирської потреби був у Львові згаданий ігумен Созонт із братом Партенієм, а вони собі були родичами. Зібравши речі, задля яких їздив, сам повернувся до обителі, а брата Партенія віддав старцю ієромонаху Діонісію, ігумену

теребовлянського монастиря Преображення Господнього в послушання, який на той час був в монастирі св. Юра, при Теребовлянській чудотворній іконі святого образу Пресвятої Богородиці” (із 1673 р. ікона знаходилася у кафедральному соборі св. Юра у Львові) [4, с. 38–43; 13, с. 23; 24, с. 49]. Там же згаданий Партеній був висвячений 5 квітня 1678 р. боголюбивим Йосифом (Шумлянським) єпископом львівським на диякона [13, с. 23; 24, с. 4].

Минуло не так багато часу. Ігумен Підгорецького монастиря, вельми пошанований серед ченців старець о. Созонт через похилий вік уже не міг очолювати обитель. Зважаючи на це, монахи звертаються до єпископа Йосифа (Шумлянського) з проханням вручити провід цієї обителі о. Партенію Ломиковському. Дізнавшись про це, Партеній Ломиковський, на той час уже архідиякон, просить єпископа Йосифа (Шумлянського), щоб йому, з огляду на те, що він прийняв постриг саме у цьому монастирі, який він дуже любив, було вручено керівництво цією обителью. Прохання отців і братів обителі і самого Партенія єпископ задовільнив. Відповідно до письмового благословення, даного єпископом Йосифом (Шумлянським), 4 жовтня 1686 р. архідиякон Партеній Ломиковський став ігуменом Підгорецько-Пліснеського монастиря. Але, через свої обов’язки архідиякона Львівської катедрі був змушений часто полишати монастир, тому за його порадою монахи обителі вибрали собі намісником ієромонаха Терентія [13, с. 24–25; 24, с. 25–26].

Отець Партеній Ломиковський, в інтересах чернечої обителі вміло скористався із відвідин 24 вересня 1687 р. королем польським Яном III Собеським монастиря. Повертаючись з війни з-під Жванця, монарх перебував на відпочинку у своїх маєтках в Олеську та Підгірцях. Король із синами Якобом, Олександром та Костянтином і багатьма вельможами та сенаторами прибув побачити давню церкву в монастирі, заснованому ще княжною Єленою. Прочитали вони напис, викарбуваний над Царськими вратами: “1180 року гонив Батий Єлену княжну”, “здивувалися, хвалили всі Бога і Пречисту Діву Богородицю, що побачили своїми очима стародавню церкву святу, непошкоджену ані старістю від віку, ані різноманітними війнами” [13, с. 26; 24, с. 26–27]. Тоді ж о. Партеній Ломиковський із братією виклопотали в Яна III Собеського привілей на побудову монастиря на новому місці, при криниці, коштом з належних у краю королеві дібр [13, с. 26–33; 23, арк. 1–12; 24, с. 27–34].

Зі сторінок “Синопису” та з інших доступних джерел відомо про те, як із ласки Божої, власне стараннями о. Парфенія Ломиковського, активної діяльності отців і братів Чину – монахів монастиря, таланту і праці жителів краю, на пожертвування християн різного соціального стану, різних церковних конфесій у цій давній василіянській обителі в різні часи було побудовано: у 1691–1692 рр. – церкву Благовіщення Пресвятої Богородиці [13, с. 32, 36, 38]; у 1692 р. – церкву Усікновення Чесної Глави Іоанна Хрестителя [13, с. 37; 24, с. 32]; у 1702 р. – церкву св. Онуфрія [13, с. 52]; у 1708 р. – нову дзвіницю і 25 дзвонів вилито [13, с. 55]; у 1715–1717 рр. – нову церкву Усікновення Чесної Глави Іоанна Хрестителя [13, с. 58]; у 1726 р. – розпочато будівництво нової церкви Благовіщення Пресвятої Богородиці [13, с. 59], а також збудовано каплицю, келії та чимало інших монастирських споруд. Як бачимо, власне за ігумена

І. ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ДУХОВНИХ ДІЯЧІВ

о. Партенія Ломиковського фактично було побудовано трохи нижче від старого, під горою, біля криниці, новий монастир [13, с. 36–37, 44; 24, с. 31–32, 39; 10, с. 262].

17 квітня 1694 р. Підгорецька чернеча обитель стараннями о. Партенія Ломиковського) збагатилася безцінним духовним скарбом – чудотворною іконою Пресвятої Богородиці, перенесеної із церкви Різдва Пресвятої Богородиці із с. Голубиці [13, с. 44–45; 17, с. 40–41]. Завдяки о. Парфенію Ломиковському відповідно до грамоти Йосифа (Шумлянського), єпископа Львівського, Галицького і Кам'янець-Подільського від 25 квітня 1687 р. ця церква перейшла під юрисдикцію Підгорецького монастиря. Найперші чудотворні дійства, що тривали з 21 квітня по 24 серпня 1692 р., творилися з ласки Божої від старовинної Намісної ікони Пресвятої Богородиці в церкві Різдва Пресвятої Богородиці с. Голубиця, як зазначає літописець ієрей Василій, в присутності ігумена Підгорецької чернечої обители о. Парфенія Ломиковського та всіх ченців, які були тоді в монастирі [13, с. 42–43; 24, с. 38–39].

Оздобою Підгорецької чудотворної ікони Божої Матері є майстерно виконана срібна позолочена риза, що залишає відкритими лише лики Пресвятої Богородиці та Ісуса Христа, доволі точно відтворюючи рисунок іконографічної композиції. Риза є вартісною пам'яткою українського золотарства початку XVIII ст. Вона була виготовлена на замовлення та за кошти о. Партенія Ломиковського.

У монастирській хроніці-літописі є запис про те, що о. Партеній Ломиковський власним коштом придбав дзвін для монастирської дзвіниці, з таким написом: “Створено цей дзвін в ім'я св. Хрестителя Господнього Іоана до обители Підгорецької на Пліснеську, старанням та коштом Партенія Ломиковського, архимандрита Львівського, року Божого 1721” [16, арк. 4].

За задумом о. Партенія Ломиковського та за його активного сприяння ієрей Василій, священник церкви Успіння Пресвятої Богородиці, що у Львові, написав “Синопис” – літопис Підгорецького монастиря, що здавна звався Пліснеським [13, с. 51]. Автор “Синопису” був “сродником” о. Партенія Ломиковського. Аргументованим доказом чого є факт запису – “ієрей Василій” в Помяннику Підгорецької чернечої обители за 1710 р. [21, арк. 4 зв.], серед списку рідних о. Партенія Ломиковського, за яких належало молитися. Що це саме так, сумніву немає, тому що із окремих записів як у “Помянниках” цього монастиря, так і в “Синописі” відомо, що родина Ломиковських була добре знаною в краю шляхетною родиною, з якої вийшло чимало представників чернечого духовенства – монахів Чину св. Василя Великого [13; 20; 21; 24].

“Синопис” є цінним джерелом давньої історії Підгорецької чернечої обители, що здавна звалася Пліснеською [3, с. 129–141]. Основний текст написаний ним у 1699 р. Найбільше уваги приділено подіям 1662–1699 рр. Літописні записи ведуться до 1715 р. і лише окремі записи датуються 1726 та 1729 рр. [5, с. 75–76; 21, с. 61–62]. Автор “Синопису” – ієрей Василій – під час його написання використав різні джерела: давні рукописи, документальні матеріали, що зберігалися в бібліотеці монастиря, розповіді очевидців окремих подій.

“Синопис” – самостійний, оригінальний літописний твір. Він також має чудове мистецьке оформлення. Для нього характерна прекрасна літературна книжна мова того часу. Але риси народної розмовної мови простежуються у Підгорецькому літописі

майже на всіх рівнях. “Синопис”, на відміну від інших тогочасних монастирських літописів (написаних переважно латинською чи польською мовами), був написаний давньою українською мовою, тільки копії документів – мовою оригіналу.

Для відображення духовної сфери, передачі уривків, порівнянь та алегорій зі Святого Письма о. Василій використовує у “Синописі” церковнослов’янські слова, форми і синтаксичні конструкції, що надавало мовленню величності, урочистості. Церковнослов’янські звороти у “Синописі” набагато більше, ніж власне українських слів і форм. Але використання церковнослов’янської мови в літописі, пов’язаному з відображенням духовної сфери, є цілком природним і закономірним. Висока богословська освіченість о. Василя, використання ним величезної кількості цитат із Святого Письма та іншої релігійної літератури зумовило високий літературний стиль літопису. Автор використовує у “Синописі” також грецизми, латинізми і полонізми, які відображають його освіченість, знання іноземних мов. Не буде перебільшенням твердити, що “Синопис” – це не тільки монастирський літопис, а водночас і літературний твір, у якому знайшла вияв творча особистість автора [3, с. 162–167].

“Синопис” складається із філософського вступу на богословську тему; тексту історії Підгорецької чернечої обителі, що здавна звалася Пліснеською; різноманітних документів – королівських привілеїв, грамот фундаторів віднови монастиря, єпископських грамот тощо, які є невід’ємною складовою літопису та вписані в його зміст; реєстрів різноманітних рукописних і друківаних книг монастирської бібліотеки; інвентарів церковного майна; окремо виписаних копій актів – дарчих на користь монастиря; записів про візитацію. У літописі також подано перелік ігуменів монастиря з висвітленням їхньої ролі в історії цієї обителі.

Фундаторкою обителі та будівництвом давньої монастирської церкви на Пліснеську, за твердженням літописця ієрея Василя, була княжна Єлена. Літописець пов’язує заснування чернечої обителі у 1180 р. і початки її діяльності із старовинним літописним містом Пліснеськ.

Багато місця в літописі відведено розповіді про відродження цієї чернечої обителі у 1583 р. о. Зосимою – ченцем зі святої гори Афон. Багато уваги в “Синописі” приділено й подвижницькій діяльності о. Партенія Ломиковського, під проводом якого в монастирі споруджено церкви: Преображення Господнього, Благовіщення Пречистої Діви Марії, Усікновення Чесної Глави св. Йоана Хрестителя, Св. Онуфрія, дзвіниці, каплиці та ін. На сторінках “Синопису” описано чудотворні діяння ікони Божої Матері в с. Голубиця (1692) і розповідається про перенесення її до церкви Благовіщення Пречистої Діви Марії Підгорецької обителі на Пліснеську, яка була не раз врятована від спустошення татар тільки з волі Господа Бога все милостивого, завдяки Святому Духові, заступництву Божої Матері, до яких неустанно молилися монахи.

На сторінках “Синопису” подаються також відомості й про українських церковних ієрархів, ім’я яких пов’язане з монастирем: Гедеона (Святополка-Четвертинського), Атанасія (Шумлянського), Йосифа (Шумлянського) та ін.

“Синопис” містить також відомості про окремі важливі події з історії Європи, історії України, історії краю: про похід турків на чолі із султаном Мехмедом VI в Україну 1672 р., зокрема облогу і взяття ними Кам’янець-Подільського (серпень

І. ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ДУХОВНИХ ДІЯЧІВ

1672 р.); про битви під Журавно (вересень – жовтень 1676 р.); про бої під Жванцем (вересень 1687 р.); про знищення турками чернечої обителі Скиту Манявського (вересень 1676 р.); про набіг татар на Галичину, зокрема на Бродівський повіт (лютий 1688 р.); про похід польського короля Яна III Собеського під Відень (1683). Є також згадки й про гетьманування П. Дорошенка [2, с. 182; 3, с. 129–141].

Потрібно зазначити, що автор монастирського літопису не просто фіксує факти, а й своїм літературним талантом оповідача намагається описати кожен подію із життя чернечої обителі так, що вона постає живою картиною перед очима читача, який відчуває подих того часу, бачить перед собою отців і братів Підгорецької чернечої обителі, численних жертводавців монастиря із різних верств тогочасного суспільства. Отець Василій створив у літописі образ Підгорецької (Пліснеської) чернечої обителі, як осередку національно-політичного та духовно життя краю.

“Синопис” зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України у двох редакціях – оригінал і копія, 76 і 60 аркушів відповідно [13; 24].

Упевнено можна сказати, що завдяки о. Партенію Ломиковському ми сьогодні маємо “Синопис”, який є визначною пам’яткою монастирського літописання України другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. [2, с. 182].

За активної участі о. Партенія Ломиковського було засновано монастирську бібліотеку, яка його ж старанням, за час його ігуменства, поповнилася значною кількістю рукописних і друкованих книг. У книжковому фонді монастирської бібліотеки, за даними реєстрів книг нараховувалося: на 1699 р. – 74 томи, на 1705 р. – 155 томів, на 1714 р. – 197 томів різноманітних рукописних і друкованих книг. Наявні в бібліотеці книги були як церковнослов’янською, українською, так і грецькою, латинською, польською, французькою, італійською та німецькою мовами. Власне тільки перелік кількості книг у цих реєстрах переконливо засвідчує, яка багата була бібліотека Підгорецького монастиря за о. Партенія Ломиковського. До речі, стародруки були як вітчизняних, так і зарубіжних видавництв. Серед них було багато книг не тільки на богослужбову, богословську тематику, а ще й на тему філософії, загальної історії, вітчизняної історії, історії Церкви, природознавства, правознавства, економіки, військової справи та медицини. У фондах книгозбірні було й чимало художньої літератури. Були тут і твори полемічної літератури та життєписів святих. За місцем видання книги з цієї бібліотеки можна розділити так: більшість із них – видання Києво-Печерської, Почаївської та Львівської друкарень, далі – видання острозького, чернігівського, віленського, московського, краківського друку та книги ряду зарубіжних видавництв [8, с. 394–421]. До речі, реєстри книг і церковного майна в “Синописі” за 1699 р., 1705 р. та за 1714 р. списані власноруч о. Партенієм Ломиковським [26, арк. 1–4; 13, с. 64–69]. Деякі із цих книг зберігаються у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України та Центральному державному історичному архіві у Львові. [4, с. 38–43; 8, с. 394–421]. До слова, серед рукописних книг зберігався й рукопис “Regestr westitury cerkevnej”, який, як зазначено у реєстрі, уклав сам о. Партеній Ломиковський. Зокрема про це красномовно свідчить придбаний ним у 1689 р. для Підгорецької обителі у львівського міщанина рукописний

список 1612–1613 рр. Номоканону, який зберігся і сьогодні знаходиться в колекції рукописів Національної бібліотеки у Варшаві.

Варто звернути увагу на те, що в першій чверті XVIII ст. близько половини книгозбірні монастиря становили книги о. Партенія Ломиковського. Шляхтич за походженням, високоосвічена людина, великий книголюб, він, окреслюючи роль бібліотеки в діяльності чернечої обителі, наголошував: “Монастир без бібліотеки подібний до воїна без доброго меча та міцного щита”. До речі, реєстри книг і церковного майна, подані в “Синописі” за 1699, 1705 та 1714 рр., велися власноруч о. Партенієм Ломиковським.

Важливо наголосити на тому, що о. Партеній Ломиковський відігравав дуже активну участь у житті української Церкви та чернецтва єпархії.

16 травня 1700 р. Підгорецький монастир на Пліснеську, старанням о. Партенія Ломиковського за єпископа Йосифа (Шумлянського) прийшов до з’єднання із Апостольським Престолом [2, с. 182; 14, с. 340–353; 25, с. 289].

Отець Партеній Ломиковський брав участь в Унівському монашому соборі (1711), що його скликав єпископ Варлаам (Шептицький). На собор зібралися ігумени всіх 42 монастирів, він був покликаний пристосувати чернечі спільноти Львівської єпархії, які досі були підпорядковані місцевому ординарієві, до організаційної структури Василіянського Чину. Отець Партеній Ломиковський доклався до розробки правил Унівського монашого собору – т. зв. Унівських Уставів, які відіграли важливу роль у централізації чернечих обителей Львівської єпархії [25, с. 289; 19, с. 170–171]. Вони вийшли друком у Львові в 1713 р. Загалом, на Унівському монашому соборі було створено своєрідну конфедерацію монастирів Львівської єпархії. Відповідно до цих Уставів, настоятелем конфедерації був сам єпископ, але йому допомагали троє “сборних” (консульторів), яких що три роки мав обирати соборчик. Їхнім обов’язком було щороку відвідувати всі монастирі єпархії й контролювати в них адміністративні й дисциплінарні справи. На Унівському соборчику навіть планувалося створити спільний для всіх монастирів єпархії новіціат. Але постанови цього соборчику не були реалізовані, тому що Апостольський Престол не затвердив цих Уставів, хоча єпископ Варлаам (Шептицький) і самі ченці неодноразово зверталися до Риму з таким проханням [19, с. 170–171].

Отець Партеній Ломиковський брав участь у зібранні (раді) представників “усіх братств і уніатського вищого духовенства” 10 вересня 1712 р. у церкві Св. Юра, яке мало характер надзвичайного собору й на якому обговорювалися шляхи захисту української (руської) громади Львова від утисків магістрату. Під час його роботи розглядалися способи здобуття міщанами-уніатами тих самих прав, які мали жителі міста Львова, що належали до інших релігійних конфесій, у зв’язку із прийняттям Львівською Ставропігією 1708 р. унії. Крім братчиків, участь у нараді брали також о. Діонісій Сінкевич – львівський офіціал та ігумен Святоюрського монастиря, о. Партеній Ломиковський – генеральний архідиякон, ігумен Підгорецького монастиря. Учасники зібрання спільно постановили відрядити своїх уповноважених, серед яких був і о. Партеній Ломиковський, до Варшави для захисту “прав, свобод народу руського” на Сеймі [1, с. 26–27 (док. № 25)].

І. ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ДУХОВНИХ ДІЯЧІВ

Отець Партеній Ломиковський, як генеральний архідиякон Львівської катедри брав також участь у роботі Замойського собору з'єднаної Церкви (Української греко-католицької церкви), який відбувся 26 серпня – 17 вересня 1720 р. До складу делегації Львівсько-Галицької єпархії на чолі із владикою Атанасієм (Шептицьким) входили, крім трьох офіціалів Львівського владництва, деякі члени Святоюрського архієрейського двору, а також ігумени найважливіших монастирів, що діяли на території єпархії. Серед них був і о. Партеній Ломиковський – генеральний архідиякон Львівської катедри, ігумен Підгорецького монастиря, одного із найбільших на той час василіянських монастирів. Необхідно наголосити на тому, що о. Партеній Ломиковський брав активну участь у підготовці проекту 11-го розділу постанов собору, що стосувалися монастирів та ченців, зокрема тієї, що веліла всім новоз'єднаним монастирям об'єднатися в одну Конгрегацію (Згуртування), під керівництвом одного протоархімандрита [19, с. 164–167; 25, с. 386–387].

Отець Партеній Ломиковський не раз був у складі комісії “духовних комісарів”, яка здійснювала єпископські візитації монастирів [25, с. 448].

Цікавим з погляду історії Української церкви є повідомлення “Синопису” про посольську місію ігумена Підгорецького монастиря. Отець Партеній Ломиковський доставив лист від єпископа Львівського і Луцького Іосифа (Шумлянського) до московських царів Іоанна і Петра Олексійовичів і царівни Софії Олексіївни, а також патріарха Московського Іоакима, 30 травня – 21 грудня 1689 р. [1, с. 684–685; 13, с. 34–35; 24, с. 30–3]. До речі, цей історичний факт засвідчує ряд документальних джерел [1, с. 684–685], про нього йде мова у історико-біографічному творі о. А. Перушевича – “Іосиф Шумлянський єпископ Львовський” [17, с. 16], розповідається в праці І. Франка – “Іосифъ Шумлянскій, последний, православный єпископ львовский и его “Метрика”” [14, с. 340–353], говорить у своїй фундаментальній праці “Українська Церква між Сходом і Заходом. Нарис історії Української Церкви” відомий дослідник церковної історії – о. Григор Лужницький [12, с. 402–403].

Очолював о. Партеній Ломиковський посольську місію (посольство) від імені єпископа Йосифа (Шумлянського) до Москви не випадково. У XVI–XVII ст. галицька духовна еліта раз за разом починає “пригадувати” призабуту еклезіальну спадщину Галицької митрополії, яка була заснована ще 1303 р. за князя-короля Юрія Львовича. Цю традицію по-новому в другій половині XVII ст. намагається “прочитати” і на практиці реалізувати Святоюрська архієрейська адміністрація часу єпископства Йосифа (Шумлянського). Одним із ідеологів відновлення юрисдикційного статусу Галицької митрополії на основі історичної традиції був генеральний архідиякон Львівської катедри о. Партеній Ломиковський. Апеляція єпископа Йосифа (Шумлянського) та його найближчого оточення до концепту “Галицька митрополія”, тобто до історичного минулого Церкви галицького регіону, імпліцитно передбачала пошук реальних та історичних зв'язків Львівської єпархії з Успенською катедрою у формі звертань до церковної історії галицького краю.

Власне апеляція до пам'яті про Галицьку митрополію, по-перше, вказувала на особливий статус Львівської єпархії в ієрархічній структурі Київської митрополії; по-друге, дозволяла унезалежити Православну церкву в Речі Посполитій від русь-

кого (київського) митрополита, який із 1686 р. підлягав Московському патріарху; по-третє, давав шанс Львівському, Луцькому, Перемишльському владицтвам зберегти свій регіональний варіант східно-християнської традиції після того, як вони публічно визнають зверхність Папи Римського (що й відбулося 1700 р.) й забезпечитися від “поглинання” Київською унійною митрополією в майбутньому. І. Франко у своїй праці “Иосифъ Шумлянскій, последний православный епископ львовский и его “Метрика”” зазначав, що ідея відновлення Галицької митрополії Шумлянським була тісно пов’язана з його намаганнями порвати з Київською митрополією та підготувати ґрунт для проголошення унії у Львівській єпархії [4, с. 41–42; 14, с. 350–351].

Ґрунтовну інформацію про проєкт Йосифа (Шумлянського) подав Ігор Скоричас у своїй фундаментальній праці “Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус” [25, с. 220–387].

Після приєднання Київської митрополії до Московського патріархату й укладення “Вічного миру” між Річчю Посполитою та Московською державою Йосиф (Шумлянський) звернувся від імені Луцького, Перемишльського та Білгородського єпископів до Московського патріарха Йоакима за благословенням на “заснування” в Речі Посполитій Галицької митрополії, підпорядкованої Московському патріарху. Посольство мало також під час переговорів з представниками Константинопольського патріархату при московському патріаршому дворі прозондувати можливість потенційної підтримки Константинопольським патріархом Андріаном ідеї відновлення Галицької митрополії. Посольська місія від імені єпископа Йосифа (Шумлянського) до Москви очолювана о. Партенієм Ломиковським, завдяки його дипломатичному хисту була вдалою. Створювалися сприятливі умови, які дали можливість підготувати ґрунт для проголошення унії у Львівській єпархії у 1700 р. [14, с. 351].

Втілити ідею канонічного відновлення Галицької митрополії в тих умовах було надзвичайно складно. Насамперед з огляду на негативне ставлення до проєкту Йосифа (Шумлянського) королівської адміністрації Речі Посполитої. Не вдалося досягти підтримки польської влади для реалізації своєї ідеї Йосифу (Шумлянському) й на Люблінському колоквіумі 1680 р., у якому брали участь представники церковних братств світського духовенства і чернецтва Львівської єпархії. Серед представників чернецтва Львівської єпархії був і архідиякон Львівської катедри о. Партеній Ломиковський. Польський король не тільки не підтримав проєкт Йосифа (Шумлянського), але й не відправив на колоквіум своїх послів, а невдовзі і розпустив його. Тут необхідно зазначити, що опонентом проєкту Йосифа (Шумлянського) був і унійний митрополит Киприан (Жоховський), адже практична реалізація цих планів призвела би до фактичного поділу Руської церкви [25, с. 289].

Розповідаючи про життя та діяльність о. Партенія Ломиковського, треба наголосити на тому, що він у першій половині XVIII ст. долучився й до розбудови Святоюрського комплексу, до спорудження на його території ряду адміністративних, господарських і житлових забудов. Зокрема, збереглися документальні джерела, які засвідчують, що коштом генерального архідиякона Львівської катедри о. Партенія Ломиковського та архімандрита Гедеона Паковського на території Святоюрського комплексу в 1729 р. викопано криницю. Його ж коштом на початку XVIII ст. було переобладнано один із

І. ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ДУХОВНИХ ДІЯЧІВ

трьох вітварів каплиці Зачаття Пресвятої Богородиці, яка постала при кафедральному соборі ще у 1670 р., у якій було поміщено перенесену до Львова із Тереховлянського василіянського монастиря чудотворну ікону Богородиці [26, с. 386–387].

Підсумовуючи внесок о. Партенія Ломиковського у розбудову Василіянського Чину потрібно особливо наголосити на тому, що на час його ігуменства припадає розвій чернечого життя в Підгорецькій обителі, що на Пліснеську. В різні роки у монастирі налічувалося 20/24/29 ченців – отців і братів Чину. Підгорецький монастир був одним із провідних осередків Василіянського Чину серед 129 василіянських монастирів Руської провінції Покрови Пречистої Диви Марії. Монастир мав статус “вокального”, оскільки ігумен монастиря брав участь у Генеральних та Провінційних капітулах і мав право голосу на них (відповідно із 38 та 26 ігуменів вокальних монастирів) [2, с. 182–183; 5, с. 4–8; с. 71–76; 15, с. 187].

Помер ігумен і ктитор Підгорецької василіянської обителі на Пліснеську о. Партеній Ломиковський, архідиякон Львівської катедрі 20 липня 1729 р. у Львові. Перед смертю він записав на монастир, на побудову монастирської церкви Благовіщення Пресвятої Богородиці 40 тис. зл. як капітал на процент і 5 тис. зл. на подальшу розбудову обителі, з якою було пов’язане все його подвижницьке життя [2, с. 182–183; 4, с. 38–43; 6, арк. 1–4; 13, с. 59].

Свідченням високої оцінки його подвижницького чернечого життя є меморіальна таблиця праворуч від іконостасу, праворуч від вітваря Преображення Господнього, яка вмонтована в стіну теперішньої монастирської церкви з таким текстом латинською мовою: “Цю церкву, присвячену Христу Спасителю, Благовіщенню Пречистої Диви, під опікою святих – Іоанна Хрестителя, пустинножителя Онуфрія, збудовано, облаштовано і всіляко прикрашено старанням мужа особливої побожності отця Партенія Ломиковського Чину святого Василя Великого архідиякона Львівської катедрі, ігумена цього монастиря” (переклад автора).

Похований великий розбудовник Підгорецької чернечої обителі у монастирській церкві Благовіщення Пречистої Диви Марії. До слова, праворуч від вітваря Усікновення чесної голови Іоана Хрестителя, на краю солей, є надгробна плита, яка засвідчує місце поховання великого будівничого Підгорецької чернечої обителі о. Партенія Ломиковського.

Заслуговує уваги й портрет о. Партенія Ломиковського [22]. На портреті він змальований, очевидно, наприкінці життя. Зображений о. Партеній Ломиковський на темному нейтральному тлі у темному чернечому одязі, який був характерний для того часу. Єдина важлива деталь – у правій руці він тримає перед собою напіврозкриту книгу, закладка якої подана білою, а сторінки книги – світлими фарбами. Книга в руці о. Партенія Ломиковського вказує на те, що він був великим шанувальником книг – джерела знань. Композиція портрета проста і лаконічна і вирізняється стриманою кольоровою гамою, зокрема в зображенні обличчя, рук, сивого волосся голови та бороди. За твердженням мистецтвознавця Оксани Жеплинської, цей портрет був створений, скоріш за все, монастирським ізографом, ченцем Підгорецького монастиря Варсонуфієм Венедиктовичем [7, с. 47–49]. Нині він зберігається в Національному музеї ім. Андрея Шептицького у Львові [7, с. 49; 22].

Серед пам'яток аналогічного походження і характеру портрет о. Партенія Ломиковського є рідкісним і належить до найбільш ранніх. Він засвідчує, що наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. виникає традиція портретних зображень провідних осіб чернецтва. Завдяки цьому портрету ми сьогодні маємо можливість бачити, яким був о. Партеній Ломиковський, один із найвідоміших василіянських ченців XVIII ст. – золотої доби Василіянського Чину.

1. Архив Юго-Западной России. Акты относящиеся к истории Галицко-Русской православной церкви (1423–1714 pp.). Киев, 1883. Т. VI. Ч. I. CCLXXVI.

2. Ваврик М., о. Нарис розвитку і стану василіянського чину XVII–XX ст. Рим, 1984.

3. Гішинський В. Опис “Синопису” Підгорецького (Плісеського) монастиря. *Київська Церква*. Львів – Київ, 2001. № 4(15).

4. Гішинський В., о. Партеній Ломиковський – монах, василіяннин, дипломат, меценат. *Місіонар*. 2018. № 7–8.

5. Гішинський В. Під твою милість прибігаємо, Богородице Діво. *Бриджина*: літ.-краєзн. журн. Броди. 2004. № 16.

6. Дарчий запис львівського архидиякона о. Партенія Ломиковського про пожертвування грошової суми монастирю в Підгірцях. *Центральний державний історичний архів у Львові* (далі – ЦДІАУ, м. Львів). Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2639.

7. Жеплинська О. Портрет ігумена Підгорецького монастиря Парфенія Ломиковського у збірці Національного музею ім. Андрея Шептицького. *Ольжині читання*. 16 трав. 2009. Плісеськ – Львів, 2010.

8. Кольбух М. Книгозбірня Підгорецького монастиря: історія формування. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка*: зб. наук. пр. Львів, 2011. Вип. 3(19).

9. Копыстьянській А. Матеріали, относящієся к истории Львовскаго Ставропигона въ 1700–1767 гг. Львовъ, 1936 (док. № 25).

10. Коссаць Е. Короткій поглядъ на монастири и на монашество руске, отъ заведеня на Руси въры Христовой ажъ по нынѣшное время. *Шематизмъ провинціи Св. Василя Великого въ Галиціи*. Львовъ, 1867.

11. Лісняк С. Л. “Літопис Підгорецького монастиря”: лінгвістичний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. Тернопіль, 2014. Вип. II(24). Сер.: “Мовознавство”.

12. Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви. Філядельфія, 1954.

13. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка НАН України (далі – ЛННБУ ім. В. Стефаніка). Від. рукописів. Ф. 3. Од. зб. 76 (Синопис).

14. Мирон (Франко І.). Йосифъ Шумлянскій, последний православный епископ львовский и его “Метрика”. *Киевская Старина*. 1891. № 33.

15. Патрило І., о. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. Нарис історії Василіянського Чину св. Йосафата. Рим, 1992.

16. Петрушевич А. Дополнения ко сводной Галицко-Русской лѣтописи съ 1600 по 1700 годъ. Львов, 1881.

17. Петрушевич А. Іосиф Шумлянскій – епископъ Львовский отъ г. 1667 – до г.1708: біографический очерк. Львов, 1896.

I. ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ДУХОВНИХ ДІЯЧІВ

---

18. Петрушевич А. Сводная Галицко-Русская лѣтопись съ 1600 по 1700 годъ. Львовъ, 1874. Т. I. С. 222–223.
19. Підручний П. Василянський Чин від Берестейського з'єднання (1596) до 1743 року: нарис історії Василянського Чину св. Йосафата. Рим, 1992.
20. Помяник Підгорецького монастиря (1691 р.). *ЛННБУ ім. В. Стефаника*. Від. рукописів. Ф. 3. Од. зб. 1265.
21. Помяник Підгорецького монастиря (1710–1861 рр.). *ЛННБУ ім. В. Стефаника*. Від. рукописів. Ф. 3. Од. зб. 105.
22. Портрет о. Партенія Ломиковського. *Національний музей у Львові*. 41347. Ж-1053, полотно, олія, 97×67.
23. Привілей польського короля Яна III Собеського про надання привілею Підгорецькій чернечій обителі, що здавна звалася Пліснеською. *ЦДДАУ, м. Львів*. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2636.
24. Синопис. *ЛННБУ ім. В. Стефаника*. Від. рукописів. Ф. 3. Од. зб. 427.
25. Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус. Львів. 2010.
26. Список книг та манускриптів бібліотеки василянського монастиря в Підгірцях другої половини XIX ст. *ЦДДАУ, м. Львів*. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2633.
27. Herbarz Szlachty Polskiej /opracowany przez Seweryna hrabiego Uruskiego; przy współudziale Adama Amilkara Kosińskiego; wykończony i uzupełniony przez Aleksandra Włodarskiego. Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolffa, 1912. Т. 9.